

Lovas Ildikó

Amit az életről tudni kell

(...) *A háború a levegőben lógott, és én ennek ellenére gyereket akartam, mert arra gondoltam, vagy inkább volt egy olyan előérzetem, megtörténhet, hogy mindannyian meghalunk, de talán egyvalaki megmarad. Talán éppen ő. Úgy tűnik, nem volt ez más, mint az önfenntartás legtermészetesebb ösztöne. Így élt, erre gondolt és ezt érezte az Emlékezések című könyv szerzője 1940-ben Zágrábban. Nem sokkal azután, hogy sikerült bejutnia és végighallgathatta Jehudi Menuhint.*

Talán ilyen az élet, éppen ilyen. És nem szól másról, mint hogy fel kell készülnünk: annyi szép és más ok helyett azért akarjuk a gyereket, hogy legyen valaki, aki túléli a háborút. A családunkból talán éppen ő.

Eva Grlićtyel ez megtörtént. A családjukból más nem élte túl a háborút, csak ő és a lánya, akit 1941-ben szült.

Idézhetünk volna mást. De ezt választottuk, mert azt írja a könyv bevezetőjében, hogy az újabb háború készítette arra, hogy elragadja a feledéstől mindazt, amit átéltek a második világháború alatt és után. Emberekről írt. Egy többször letűnt, megnyomorított, darabokra tépett térségről beszélt. A halálról. Arról írt, hogy emberek halálában tűnik el, nyomorodik meg, tépődik darabokra a térség. Egy ország. Aztán több. Városok. Kerületek. Nyolcvan éve. Hatvan éve. Tíz éve. Tegnap.

Eva Grlić Budapesthez közel született, Szarajevóban nőtt föl, Zágrábban ment férjhez. Haláltáborokban gyilkolták meg, akiket szeretett. Akiknek eszmetársa volt, szintén. A város, amelynek piaca a leginkább nyugatra eső keleti bazár, talán újra él. De néhány éven keresztül csak haltak benne. Meghaltak benne az emberek. Nem éppúgy, mint Eva Grlić apjának családja. Nem haláltáborokban. Vagy igen. Maga a város lett azzá.

Eva Grlić 1920-ban született. Már túlélte a második világháborút, de még nem volt Goli Otokon, amikor be kellett mutatkoznia lányának, akire addig, míg az anyja a partizánok közt harcolt, valaki más vigyázott. Még nagyon sok örömmel és tervvel kelt fel reggelente, amikor már megint háború dúlt körülötte.

Még és már. Még nem, de már igen. Így, csak így lehet olvasni ezt a könyvet, részletet, akár csak egyetlen mondatát. Semmilyen egyéb felosztást nem tűr meg. Adott időben, meghatározott térben háború van, üldözik és meggyilkolják az embereket. Akik megadják magukat a térnek és az időnek. Vagy menekülni próbálnak. Küzdenek, harcolnak, messze mennek. Más a vallásuk, más a nyelvük, más a meggyőződésük. Lehetnek zsidók, szerbek és jugoszlávok, kommunisták a harmincas, negyvenes években. Róluk részletesen szól a könyv. Néhány évtizeddel később horvátok, szerbek, muzulmánok. Magyarok is. Értük is szól a könyv.

Honnan tudom? Általánosságokat mondok, tán még nagy szavakat is használok. Valóban azt mondom, hogy az újabb háborúban ellenségeké vált emberek se azok, ha áldozatok? Ezt semmiképpen. Nem azokról van szó, akik képesek ellenséget látni a szomszédjukban, ismerősükben, egy idegenben. 1941-ben vagy ötven-hatvan évvel később. Tegnap és ma. Azokról tetteik szólnak. Mozdulataik, amelyekkel fegyvert szorítanak a halántékhoz, patakba lönek embereket. Viselkedésük, amellyel elviselhetlenné teszik a mindennapokat, menekülésre kényszerítenek. Nem róluk van tehát szó. Hanem a hatvan, ötven, tíz évvel ezelőtti és tegnapi, mai többiekéről, akik egy térségben, országban, városban, kerületben éltek. Aztán másokban. De a lelkük limeszét nem azok határozzák meg.

Erről is szól Eva Grlić *Emlékezések* című könyve. Az olyan emberekről, amilyen az ő édesanyja volt, aki nagyvárosból (kivált a mi akkori fogalmaink szerint) érkezett a szarajevói mahalléba (városnegyed), egy teljesen ismeretlen és idegen környezetbe. Csak a feljegyzések írása közben – bevallom, kicsit túl későn – kezdtem komolyabban elgondolkozni annak a fiatal nőnek a helyzetén és viselkedésén, akit a sors, házassága és végeredményben saját bátor döntése hozott a világnak egy olyan részébe, ami teljesen különbözött attól, amit otthagyott. És amilyen az édesapja is: Az évek folyamán apám számos barátságot kötött muzulmánokkal, szerbekkel, horvátokkal, zsidókkal. Néhányan abbaának, mások barátomnak, voltak akik földimnek hívták. Šljivovićát (szilvapálinkát) és szilvát küldtek neki Brčkából, füstölt húst Sajcából, kajmakot (tejszűnt) Prozorból és Gornji Vakufból.

Ennél többet nem tudok mondani. De még egy mondatot mégis. Egy idézetrészletet, néhány szót...
Térdepelni: ez az egyetlen és a legtöbb.